

A Westel Mobil Távközlési Rt.

ÉSZREVÉTELEI

a GVH által a mobil rádiótelefon szolgáltatás ágazatában indított *ágazati vizsgálat* eredményeként készített jelentéshez

(a továbbiakban: "Jelentés")

I. Általános észrevételek

A Westel Rt. várakozással tekintett a GVH által kezdeményezett, a mobil piacot elemző ágazati vizsgálat elé, s minthogy társaságunknak is alapvető érdeke fűződik a piac elemzéséhez, minden rendelkezésére álló adatszolgáltatással támogattuk a hivatal munkáját, annak érdekében, hogy elősegítsük a versenyviszonyok helyes megítélését ezen a gyors technológiai és dinamikus üzleti változásoknak kitett területen.

A Westel Rt. a GVH kezdeményezését és az elvégzett elemző munkát üdvözi, annak ellenére, hogy a jelentés szakmai tartalma több tekintetben elmarad várakozásainktól, s annak számos megállapításával, következtetésével nem értünk egyet. Ezért az alábbi rövid véleményt elsősorban abból a célból készítettük, hogy hozzájáruljunk ahhoz, hogy a jövőben elvégzendő ágazati elemzések mind elvi, mind módszertani szempontból a jelenleginél megalapozottabbak legyenek. Álláspontunk szerint ezt kívánja a piaci szereplők - a fogyasztók és a szolgáltatók - érdeke, és ez felel meg az Európai Unió új ágazat-szabályozási irányelveinek, amelyekhez Magyarországnak 2004. májusától igazodnia kell.

A közcélú mobil rádiótelefon szolgáltatási piac Magyarországon az elmúlt 10 év során alakult ki, azt jelenleg alapvetően konszolidált piacszerkezet és versenyviszonyok jellemzik. Az ágazat fejlődésének elmúlt évtizede több szempontból magán viseli az átmeneti jelleget, s ezt a piacelemzésnek megfelelő súllyal kell figyelembe vennie. A piaci viszonyok három "erőtérben" elemezhetők: egyrészt a mindenkori szakmai-ágazati-, illetve a verseny-szabályozás teremtette feltételek közepette, másrészt a technológia folyamatos változásaira tekintettel, harmadrészt, a piac profitorientált szereplői törekvéseinek tükrében.

A GVH elemzésének sajátos vonása, hogy miközben látszólag mindegyik erőterről szól, még az ágazati és a versenyszabályozási keretek alapján adódó erőteret is jelentősen szűkíti. Ezt a jelentés is elismeri, hiszen alapvetően nem keresett mást, mint kellő háttérrel az "észlelt piaci zavarok" megmagyarázására, vagy megértésére. Talán, ha nem "az észlelt piaci zavarok" háttérének feltárása állt volna a vizsgálat középpontjában, akkor tágabb elemzéssel, megalapozottabban rá lehetett volna világítani a piacon végbement folyamatok, tendenciák mélyebb alapjaira, okaira is.

Valószínűsítjük, hogy a GVH is többet profitált volna, ha az ágazati szabályozó hatósággal együtt végzi el az elemzést, a HIF szakmai véleménye alapján ugyanis jobban feltárható lett volna az átmeneti időszak jellege, jobb megalapozást kaphattunk volna arról, hogy egy meghatározott piaci jelenségnek (pl. áralakulásnak) melyek az ágazati szabályozásából következő, el nem kerülhető, közvetlen okai, mekkora a piac szereplőinek tényleges döntési szabadsága. Annak ellenére, hogy a mobil piac szereplői magáncégek, versenypolitikai értelemben - a versenytörvény által lefedett szabályokon kívül is - sokkal több korlát adódik működésükre nézve a szabályozásból, mint amire a GVH jelentéséből következtetni lehet.

A Westel Rt. szívesebben látta volna ugyanezt a Jelentést szakmai egyeztetésen, és nem végleges, publikált változatként, ugyanis a szolgáltatókkal való alapos konzultáció eredményeként sokat javulhatott volna a jelentés megalapozottsága, hiszen a versenyviszonyokat illetően többféle hatást lehetett volna mélyebben elemezni. Ezen túlmenően számunkra is meggyőzőbb lehetett volna azon részletek megjelölése, amelyeket illetően a jelentés jelen formájában nem ad - nem adhat - elfogadható választ. Az alaposabb konzultáció és a szolgáltatói vélemények érdemibb figyelembe vétele minden bizonnyal elősegítette volna az információhiányos helyzetek felszámolását, az átmeneti időszak iparági tendenciáinak és szabályozási változásainak pontosabb feltérképezését.

Mindezek alapján - azzal együtt, hogy az összefoglaló következtetések jelentős részével egyetértünk - a Westel Rt. véleménye szerint a GVH ágazati vizsgálati jelentése feltétlenül korrekcióra szorul a wholesale - nagykereskedelmi - piac jellemzőinek megítélésében, és a retail - kiskereskedelmi - szolgáltatások terén is.

II. Részletes észrevételek

1. A piaci liberalizációt megelőző időszakot jellemző szabályozási környezet

a) A Jelentés a mobil távközlési szektor működésének megítéléséhez alapvetően fontos jogszabályok hatásait nem tárja fel, jórészt csak azok felsorolásával foglalkozik, illetőleg egyes ilyen jogszabályi rendelkezéseket teljesen figyelmen kívül hagy.

Így különösen: a Jelentés nem szól az ún. alapvető műszaki tervek kiadó miniszteri rendeletekről: a távközlő hálózatok alapvető műszaki terveiről szóló 23/1993. (IX.9.) KHVM. rendelet, a közcélú távbeszélő-hálózat struktúratervéről szóló 26/1993. (IX.9.) KHVM rendelet, a közcélú távbeszélő-hálózat forgalomirányítási tervéről szóló 9/1994. (III.4.) KHVM rendelet. Ezek olyan mélységű, kötelezően figyelembe veendő műszaki hálózati és működtetési specifikációkat tartalmaztak, amelyek a mobil rádiótelefon szolgáltatások határait és a távbeszélő szolgáltatókkal való kapcsolatait - fizikai kiterjedésüket és műszaki funkcionalitásukat tekintve - hosszú éveken keresztül részletekbe menően kijelölték.

A mobil szolgáltatóknak ennek megfelelően nem volt szabad választásuk a "termékek", azaz a nyújtott távközlési szolgáltatások profitmaximáló cég magatartásához igazodó módon történő megválasztását illetően.

b) A Jelentés nem értékeli kellően a korábban hatályban volt távközlési törvény (Tt). azon rendelkezését, miszerint a szolgáltatót az előfizetői szerződés megkötésére kötelezettség terhelte, amelynek alapján az igényt legfeljebb 30 napon belül ki kellett elégítenie (ld. Tt 8. §), azaz a szolgáltatást kötelezően kellett nyújtania.

Eq azt jelenti, hogy a mobil szolgáltatók nem voltak abban a helyzetben, hogy "kibocsátásuk" (szolgáltatásuk) mértékét-mennyiségét szabadon meghatározzák.

- c) A Jelentés a versenyviszonyok elemzése kapcsán nem a tényleges hatásainak megfelelően veszi figyelembe azt a tényt, hogy a Tt. és végrehajtási rendeletei széleskörű információadási, nyilvánossági és együttműködési kötelezettséget róttak a távközlési - és így a mobil - szolgáltatókra. A Tt. széleskörű felügyeleti funkciót telepített a hírközlési hatósághoz a piaci szereplők piaci magatartásának ellenőrzésére. A felügyeleti funkció kiterjedt a szolgáltatók között létrejött hálózati szerződésekre is. E szerződések nyilvánosak voltak, azokat bárki megismerhette. A Tt 1997. évi módosítása éppen a DCS 1800 rendszerű mobil rádiótelefon szolgáltatás piacra történő bevezetését lehetővé tevő, új koncessziós pályázat kiírása érdekében született.
- d) A Jelentésben a szolgáltatók piaci működését - az ágazatpolitikai döntés következtében rájuk korlátokat megállapító jelleggel kellett volna értékelni, és ennek megfelelően kellett volna bemutatni a mobil szolgáltatók piaci működési lehetőségeit és kötelezettségeit alapvetően determináló koncessziós szerződések rendelkezéseit. Mindezzel a jelentés adós maradt.

A szakmai szabályoknak megfelelő értékeléseket a HIF minden évben elvégezte és megállapította, hogy e szabályokat a Westel Rt. betartotta. Ennek alapján az ágazati miniszter évről-évre a Társaság Koncessziós Szerződésében foglaltaknak mindenben megfelelő működését írásban elismerte.

2. Nemzetközi trendek a mobil távközlésben

A Jelentés 4. fejezete a nemzetközi trendek bemutatásával fontos kérdéseket tárgyal. A leírtakkal egyetértünk, a témakör kapcsán viszont nem értjük, hogy miért maradt ki az EU tagállamai piacainak ismertetése, amelynek alapján a vizsgált időszak alatti magyar viszonyok összehasonlítása elvégezhető lett volna. A közösségi szektor-szabályozás is jelentősen változott, az időszak alatt kiadott több, mint 20 irányelv jelentős része éppen a versenyviszonyok változására reagált. Más szabályozási modell volt érvényben 1996-ig, mint 1996 után, és jelentősen megújult keretek lesznek érvényesek 2003. közepétől. Az EU irányelveiben kifejeződő legfontosabb versenypolitikai változások bemutatása sokat javított volna a magyarországi versenyviszonyok megértését illetően is, hiszen nem titkokról van szó, hanem jórészt arról, hogy miként alakult az ágazati szabályozás felfogása, miként közeledett a szakmai szabályozás a versenypolitikai értékrendhez, és talán azt is láthattuk volna, hogy e közeledésnek melyek a természetes konfliktusai. Ha ugyanis a versenyviszonyok valamilyen torzulását korrigálni szükséges, akkor nem mindegy, hogy az adott torzulást az ágazati szabályozásban, vagy a versenyjogban lehet orvosolni. Erről a kérdéstről szívesen láttuk volna a GVH véleményét, hiszen jelenleg számos ilyen konfliktus terheli a hazai hírközlési piac viszonyait.

Mindezek alapján a Jelentés 4.2. pontjában foglaltak azt sugallják, hogy Magyarországon is hasonló elveket lehetett (volna) a vizsgált időszakban érvényesíteni, mint amelyek az EU-ban az új szabályozási keretekre 2003. júliusában történő áttéréskor lépnek életbe. Ez természetesen nincs így, de ebben a fejezetben alapoza meg a Jelentés - úgymond EU-konform módon - a végződtetési szolgáltatások önálló piacának létét. A laikus olvasó azt hiheti, hogy a "szabályozás nélküli" magyar gyakorlat minden szakmapolitikai megfontolással ellentétes, a cégek törvényellenes magatartásának következménye. Az ilyen alaptalanul kialakuló hitet tartjuk problémának, ami csupán a nem teljes körű elemzés következménye.

3. Közgazdasági elemzés és következtetések

A Jelentés 6. fejezete a dokumentum versenypolitikai lényege, ami bizonyítékokat kíván adni a hivatal véleményének megalapozásához. Leírt célja szerint is arra vállalkozik a fejezet, hogy a versenyjog központi kategóriáját, az érintett piacot meghatározza a mobil távközlésben. A részletek különösen érdekesek a Westel Rt., - és valószínűsíthetően minden más piaci szereplő - számára, ugyanis ebből lehetne leginkább következtetni a Versenyhivatal által alkalmazott megközelítés, értékelés legfőbb bázisára.

A Jelentés szövegével kapcsolatban három általánosabb jellegű megjegyzést szükséges tennünk. Egyrészt, a dokumentum több helyen hivatkozik a releváns piac meghatározásának külföldön általánosan használt módjára, az un. hipotetikus monopolista (SSNIP) tesztre, és e teszt GVH általi alkalmazására. A Jelentésben viszont a teszt mobil piaci alkalmazásának semmiféle konkrét bizonyítékát nem találtuk. (Tény az is, hogy a 6.2.2 pont végén olyan megfogalmazást használ a Jelentés, mintha e tesztet a mobil piacon nem lehetne alkalmazni, de később mégis több helyen erre hivatkozik.)

Ismereteink szerint a teszt alkalmazásába beletartozott volna a termékkör fokozatos bővítésének bemutatása, érvelés a konkrétan figyelembe vett áremelési mérték mellett, hiszen egyáltalán nem mindegy, hogy 5, 10, 15, avagy éppen 20 %-os mérték figyelembe vételével határozzák meg az érintett piac termékkörét, stb. A Jelentésből az is kiolvasható, hogy a SSNIP tesztet a hivatal valamikor a mobil piacokat illetően is elvégezte, és a Jelentésben bemutatott módszertan ennek igazolására, alátámasztására szolgál. Ha ez nem így van, akkor a fogalmazás - a teszt alkalmazására történő többszöri hivatkozás - félrevezető. Megjegyezzük, hogy a tesztet általában a nem-szabályozott szektorokban lehet alkalmazni, a szabályozott piacokon versenypolitikai értelemben megalapozatlan piac-meghatározáshoz vezet.

A második általánosabb jellegű megjegyzésünk az, hogy amennyiben a SSNIP teszt nem alkalmazható, és ár rugalmassági becslésekkel, ár tendencia adatok elemzésével, fogyasztói felmérésekkel vagy indirekt megfigyelésekkel kísérelik meg az érintett piac meghatározását, akkor le kell írni az egyes módszerek alkalmazásának természetes korlátjait, vagy a bennük foglalt természetes ellentmondást. A Jelentés e téren alapvetően korrekett, elismeri, hogy a helyettesítésre leginkább megbízható módszert, a keresztrugalmasságokat nem tudja kiszámítani, de a többi módszernél is utal a módszertan alkalmazási korlátjaira.

A harmadik megjegyzés az érintett szolgáltatási kör leszűkítésére vonatkozik. A Jelentésben is leírt módszertani (alkalmazási) korlátok mellett különösen nem érhető számunkra, hogy miért szűkítették le az elemzett szolgáltatásokat a beszédátvitelre. Az 58-59. oldalon közölt felsorolás is érzékelteti, hogy a mobil piac ma már nem egyenlő a beszédátviteli szolgáltatásokkal, és egyre kevésbé lesz azzal azonosítható. Nem vitatható, hogy a GVH-nak valahol meg kellett szabnia az elemzés kereteit, de

ezzel a szűkítéssel láthatóan nem lehet megközelíteni a verseny tényleges terepét, az un. csomagokat, amit pedig a Jelentés is a versengés alapvető terepének ismer el.

A versenyviszonyok Jelentésbeli analizisét egy másik "megszorítás" is korlátozza. A megcélzott fogyasztókat tekintve a mobil szolgáltatók számára a vizsgált időszakban már nagyon fontos volt az un. rész-piacok (*niche*), a nagyfogyasztói szegmens, avagy a lemorzsolódás(*churn*) kezelése. A GVH vizsgálata meg sem kísérelte e téren a mozgató erők feltárását. E szűkítések mellett eleve nem volt szükség/lehetőség a mobil rádiótelefon szolgáltatások vertikális értékláncának vizsgálatára sem. A vertikális értéklánc tényleges elemzése más felbontású "termékpiac" elemzését tette volna lehetővé, ami véleményünk szerint közelebb állt volna a valósághoz, mint a GVH jelentésében foglaltak. Nem véletlen, hogy a mobil szolgáltatók a GVH kérdőíveire adott válaszokban eleve kétkedéssel fogadták - sőt inkább úgy kellene fogalmazni, hogy ellenvéleményt nyilvánítottak - a hivatal által alkalmazott szolgáltatás-elkülönítéssel kapcsolatban. Ez különösen a wholesale szolgáltatásokkal kapcsolatban merült fel. Erre egyébként utal a Jelentés 5. fejezete.

A Westel Rt. nem vitatja a Jelentés érdemeit, hiszen a mobilpiac részletes, hatóság által elvégzett elemzésével korábban nem találkozhattunk. A közgazdasági elemzést tartalmazó fejezettel kapcsolatos véleményünkkel csupán annak kívánunk hangsúlyt adni, hogy a mobil piac meglehetősen bonyolult versenypolitikai értelmezések tárgya volt a fejlett országokban is, és a bonyolultság, a kérdések összetettsége nem csökkenthető azáltal, hogy pl. a beszédátvitelre szűkítik a vizsgálat körét. A fenti három megjegyzés tehát arra kíván rámutatni, hogy a GVH elemzésének megszorításai nagymértékben korlátozzák az elemzés következtetéseiinek egyértelműségét, és ezáltal azok helytállóságát.

Ezt néhány konkrét példával is szemléltethetjük. Az első példa: a Jelentés piac-meghatározása egy piacba tartozónak tekinti a vendég-előfizetőknek nyújtott roaming szolgáltatást és a belföldi roamingot. Ezzel szemben azonban míg a vendég-előfizetőknek nyújtott szolgáltatás "wholesale" tevékenység, a piacon a szolgáltató ár-megállapítási lehetősége az egyenlő elbánás biztosítására, az árváltoztatások gyakoriságára és a meghirdetés módjára korlátozódik, addig a saját előfizetők roaming használatának megajánlása tipikus "retail" ajánlat, díjazása alapvetően a roaming társszolgáltató díjainak továbbszámolásával biztosított. A belföldi roaming pedig szolgáltatók közötti szolgáltatásnyújtás, amelyet kötelezettséggként írtak elő és annak árszintjét a koncessziós szerződések rögzítették. Vagyis, a roamingként meghatározott szolgáltatás háromféle - jellegében lényegesen különböző - versenymagatartásként válik konkrétta. Az is kizárt tehát, hogy e részpiacoknak azonos kereslet- és árugalmassági jellemzői legyenek, és mint látható, az érintett piaci szereplők sem azonosak.

A második konkrét példát a Jelentés 6.3.2. fejezetének összefoglalójában (60. oldal) találjuk. E szerint: a retail piacra vonatkozóan a Jelentés megállapítja, hogy: *"Összefoglalásként tehát megállapíthatjuk, hogy... a mobil szolgáltatók a kialakított szolgáltatás-csomagok piacán versenyeznek egymással, és a versenyt főként az új belépők éltetik. Ez azt is maga után vonja, hogy a penetráció növekedésével a verseny intenzitása, áremelést korlátozó hatása csökken...."* Az új belépők fogalmának értelmezési kérdését ezúttal nem vizsgálva, a fogalmazás azt fejezi ki, hogy magas penetráció esetén jelentősen csökken a verseny intenzitása. Ez a következtetés meglehetősen leegyszerűsíti a versenyviszonyokat, hiszen a penetrációval a versengés tartománya és formája változik meg alapvetően, ám a verseny intenzitása nem feltétlenül csökken. Ténydolog, hogy bővülő kereslet esetén a verseny elsősorban az "új" piac megszerzéséért folyik, de már jelenleg is mindegyik hazai mobil szolgáltató alkalmaz ún. lojalitási programokat, amelyek a régi ügyfelek megtartására irányulnak. Ma már nem a rádiótelefon bevételek össz-árbevételén belüli aránya az, aminek elemzése a piac fő mozgásirányára szempontjából releváns, hanem a szolgáltatók piaci ajánlatainak eltolódása. Az is természetes, hogy a rádiótelefon forgalmi bevételeken belül nő a mobil-mobil forgalom aránya a vezeték nélküli forgalomhoz képest, és ez egyszerűen a mobil hálózati hatás, azaz a mobil előfizetők teljes előfizetőszámán belüli arányának növekedése következtében áll elő.

A harmadik példa: a távközlési szolgáltatások igénybevételére nézve generikusan igaz, hogy először az üzleti használat dominál és csak a piac bővülésével nő a magánhasználat. A 6.3.3.1. pont is csupán azt állítja, hogy a bővülő mobil piac fokozatosan kiterjed a magánszférára. Az egy előfizetőre jutó perchasználat és árbevétel, a híváshosszok post-paid és pre-paid bontásban történő trendvizsgálatát tovább lehetett/kellett volna finomítani annak elemzésével, hogy van-e post-paid/pre-paid migráció, és ha igen, az milyen mértékű/hatású? Az átlagos percdíjaknak a Jelentésben bemutatott szintje mellett vannak-e jellemzően eltérő mértékű használatot mutató csoportok, s ezek között mekkora a használat szóródása? Az ugrásszerű változás - a pre-paid esetében - álláspontunk szerint nem teszi indokolttá a lineáris trend illesztését, erre csak azért van "lehetősége a Jelentésnek", mert egyszerűen mellőzi az 1998-99-es adatok feldolgozását. (A 4. táblázatban bruttó és nettó árak kerültek összevetésre, ami félrevezető, az 5. táblázatban szereplő adatok pedig nem tükrözik azt, hogy a Westel Rt-nél is fizetnek a "Domino"-s előfizetők belépési díjat. Az ilyen részlethibák azért zavaróak, mert végül is ezekből is táplálkoznak a GVH összefoglaló megállapításai.)

III. Összefoglaló

A Jelentés akkor éri el valódi célját, ha a szakmai közvélemény számára sem marad benne megalapozatlan állítás. Fokozottan igaz ez a követelmény akkor, ha a Jelentés a nagy nyilvánosság számára hozzáférhető, mert így alkalmas lehet a laikus felhasználók téves tájékoztatására, megalapozatlan fogyasztói döntések orientálására.

Hangsúlyozni kívánjuk: a Westel Rt-nek alapvető érdeke fűződik az objektív, megalapozott piacvizsgálathoz és elemzéshez. A Westel Rt. ezért a jövőben is kész támogatni a versenyhatóságot a mobilpiac szövevényes, és gyorsan átalakuló viszonyainak elemzésében, a Jelentés átdolgozásában, és hozzá kíván járulni ahhoz, hogy a közvélemény számára is hozzáférhető, megalapozott elemzések kerüljenek kiadásra.

Budapest, 2003. március 28.

Sugár András

**vezérigazgató
Westel Mobil Távközlési Rt.**